

K dialektike vývinu modernej slovenskej maľby. (Vzťah regionalizmu a historizmu v slovenskom ľudovožánrovom maliarstve)

JÁN ABELOVSKÝ

Zásady transpozície moderného slovenského sveta a človeka do reality výtvarného umenia sa v našom maliarstve zakladateľským spôsobom formovali časovo simultánne, v diele umelcov rozličných generácií, výtvarných názorov, školenia a tematických záujmov niekedy na rozhraní dvadsiatych a tridsiatych rokov nášho storočia. Určitý časový predstih mala v tomto smere sociálne motivovaná tvorba maliarov východoslovenského výtvarného okruhu. Regionálna roztrieštenosť vtedajších výtvarných pomerov však zapríčinila, že výdobytky jeho protagonistov sa sprostredkovane (dielom K. Sokola a E. Gwerka) zaradili do súvislostí našej modernej maľby až začiatkom tridsiatych rokov. Začiatky slovenského novodobého maliarstva, ako to ukazuje konkrétny výtvarný materiál a ako sa to pokúsime dokázať v tejto štúdii, majú teda z pohľadu historika umenia vyslovene heterogénny ráz, ktorý neumožňuje určiť vývinovú a časovú následnosť jednotlivých autorových programov — ak sa, pravda, chceme vyhnúť dodatočnej „štylizácii“ dejinného vývinu, jeho zjednodušovaniu a vulgarizácii.

V našej umeleckej histórii zaužívaná jednosmernosť radenia názorových trendov medzivojnovnej slovenskej maľby (v podstate vychádzajúca z dogmaticky aplikovanej poučky o dialektickom súvise spoločenskej základne a nadstavby) neumožňuje nateraz odhaliť ideovo-filozofickú podstatu toho, čomu sa hovorí zrod moderného slovenského výtvarného umenia, alebo presnejšie, expresívna heroizácia a monumentalizácia ľudovožánrovej témy v tvorbe tzv. zakladateľskej generácie slovenského výtvarného umenia 20. storočia. Všetky mne známe pokusy o umelecko-historickú de-

skripciu našej modernej maľby obdobia dvadsiatych a tridsiatych rokov vychádzajú totiž z predpokladu, že podstata zásad výtvarného prejavu Benku a jeho druhov sa zrodila viac-menej autonomisticky, v exaltovanej národno-sebauvedomovacej atmosfére prvých desaťročí novej republiky. Pritom treba priznať, že formálne každý doterajší bádateľ uznáva isté historické súvislosti s predchádzajúcimi etapami etnicky orientovanej maľby; deje sa tak však temer výhradne v rovine tematickej komparatistiky, prípadne skúmania formálno-výrazových podobností a rozdielov, pričom sa absolútne neprizerá na možnosť filozoficko-svetonázorových filiácií.

Vzniká tak síce „čitateľsky“ prehľadná, ale vedecky sporná koncepcia vývinu našej modernej maľby na pozadí premien konkrétnej témy. Dôsledky takéhoto uvažovania sa potom prejavujú v paradoxne ahistorickom posudzovaní prínosu Benku a jeho názorových súputníkov „na úkor“ iných, časovo paralelných výtvarných úsilí tej doby.

Chcem predložiť na zváženie iný názor a inú koncepciu. Vychádzam pritom z hypotetického predpokladu, ktorým sa pokúsím doložiť, že romantická štúrovská estetika si zachováva rozhodujúci vplyv na utváranie kontinuítnej línie slovenskej maľby (resp. jej podstatnej časti) aj po zániku spoločenských podmienok, ktoré ju zrodili. Že v podstate reziduálne formuje a poznamenáva takmer všetky následné maliarske vývinové smerovania motivované pertraktáciou národného. A práve spomínaný vzťah a vzájomné súvislosti ideových fenoménov historizmu a regionalizmu tu zohrávajú rozhodujúcu úlohu.

Dúfam, že nie je potrebné argumentmi obraňovať